3-5-34

ལེའུ་སོ་བཞི་པ། སྙིང་ནད་གསོ་བ།

Глава 34 Лечение болезней сердца

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྲོང་ཡིད་ལས་སྐྱེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་ཞུས་སོ། །ཀྱེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ལགས། །དོན་སྣོད་གསོ་བའི་སྐབས་ལ་ཇི་ལྟར་བསླབ་པར་བགྱི། །འཚོ་མཛད་སྨན་པའི་རྒྱལ་པོས་བཤད་དུ་གསོལ། །ཞེས་ཞུས་པ་ལས། །

Затем мудрец-риши Йиле Кье (*yid las skyed*) обратился с такими словами: «О Учитель, мудрец-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes)*! Как изучить раздел лечения болезней плотных и полых органов? Исцелитель, Царь врачевателей, пожалуйста, расскажите!»

དྲང་སྲོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་གསུངས་སོ། །ཀྱེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ཉོན་ཅིག །

В ответ на обращение мудрец-риши Ригпей Еше молвил: «О, великий мудрец-риши, слушай же!

དོན་སྣོད་ནད་ཀྱི་གསོ་ཐབས་བསྟན་པ་ནི། །སྙིང་དང་གློ་བ་མཆིན་མཆེར་མཁལ་མ་ལྔ། །ཕོ་བ་རྒྱ་མ་ལོང་གི་ནད་བརྒྱད་ལས། །

Вот описание методов лечения болезней плотных и полых органов. Из восьми [групп]: болезни пяти [плотных органов] — сердца, лёгких, печени, селезёнки, почек, а также – желудка, тонкой и толстой кишок

ཐོག་མར་དོན་གྱི་རྒྱལ་པོ་སྙིང་གསོ་བ། །རྒྱུ་དང་དབྱེ་བ་རྟགས་དང་བཅོས་ཐབས་བཞི།།

Вначале идёт лечение [болезней] сердца — царя плотных органов. Здесь четыре [темы]: причины, классификация, симптомы и методы лечения.

རྒྱུ་ནི་སྡུ་ངན་སེམས་འཁྲུགས་ཡིད་མི་བདེ། །ཟས་ཆག་གཉིད་ཆག་ཞེ་སྡང་དྲག་པོས་སྐྱེད།།

1 Причины. Страдания, смятение ума, душевный дискомфорт, недоедание, недосыпание, сильный гнев — вызывают [болезни сердца].

དབྱེ་བ་སྙིང་འཕྱོས་སྙིང་གཟེར་སྙིང་ཚད་དང་། །སྙིང་ཆུ་སྙིང་འཐིབས་སྙིང་གི་སྲིན་བུ་དང་། །སྙིང་ནད་ཁ་ལེ་ནག་པོ་ཞེས་བྱ་བདུན།།

2 Классификация. Ньингчхо (*snying chos*), ньингзер (*snying gzer*), жар сердца (*snying tshad*), ньингчху (*snying chu*), ньингтхиб (*snying ‘thibs*), синбу сердца (*snying srin*), болезнь сердца, именуемая «кхале нагпо» (*kha le nag po*) – то есть семь.

དེ་རྟགས་སྙིང་འཕྱོས་མགོ་ན་བརྗེད་ངས་ཆེ། །ཤེས་པ་འཕྱོ་ཞིང་དོན་མེད་སྙིང་མི་དགའ། །རེས་འགའ་མ་དྲིས་པར་ཡང་སྨྲ་ཅོར་སྨྲ། །རེས་འགའ་དྲིས་ཀྱང་དེ་ཡི་ལན་མི་ལྡོན། །མི་སྙན་ཚིག་གིས་དངངས་ཤིང་ཤྲུ་ཡིས་འདེབས། །དབུགས་ཐུང་གཉིད་ཆུང་སྙིང་ཉིད་སྟོང་ངམ་སེམས། །

3.1 Их признаки. При ньингчхо (*snying chos*) — будут головные боли, сильная забывчивость, ум возбуждён, без причины безрадостно на душе, временами [больной] не будучи спрошен, несёт бессмыслицу, а временами не отвечает на вопросы, от резких слов пугается, вздыхает, дыхание укорочено, сон плохой, в самом сердце чувство пустоты .

སྙིང་གཟེར་ནད་ལ་རླུང་གཟེར་ཁྲག་གཟེར་གཉིས། །མགོ་འཁོར་སྟོད་གཟེར་ངམ་པ་ཐུང་ལ་ཆེ། །མིག་རྩ་རྒོད་ཅིང་ཁ་ལྤེ་སྐམ་ལ་རྩུབ། །ཁྲག་གཟེར་ལྤེ་སྐམ་ཕུར་པ་བཙུགས་ལྟར་གཟེར། །འབུར་ཚུགས་བརྔ་ཞིང་ངམ་རྒོད་ཞི་འཕྲུན་བྱེད། །

3.2 У болезни ньингзер (*snying gzer*) две [разновидности]: от лунг или от крови. [При лунгзер (*rlung gzer*)] будет головокружение, боли в верхней части тела, дыхание короткое и сильное, взгляд остановившийся, рот и язык сухие и шершавые. При трагзер (болях от крови, *khrag gzer*) — язык сухой, сильные боли, как будто воткнули гвоздь, глаза навыкате, тяжёлое дыхание и стоны.

སྙིང་ཚད་ཚ་བ་རྒྱས་དང་འཁྱིལ་བ་གཉིས། །རྒྱས་པ་སྨྱོས་འཐིབས་མིག་དམར་རོ་སྟོད་གཟེར། །སྙིང་འཚུ་སྣ་སྐམ་བྲང་རྒྱབ་མེ་བཏང་འདྲ། །ཚ་བ་སྙིང་ལ་འཁྱིལ་བ་ཚ་སྨུག་བྱེད། །སྙིང་འཕར་གྲི་ཡིས་གཏུབས་ལྕམ་ལྕེ་སྐམ་ཐུང་། །

3.3 У жара сердца две [разновидности]: развитой (*tsha ba rgyas*) и свернувшийся (*tsha ba 'khil ba*). При развитом (*tsha ba rgyas*) — будет безумие или помрачение [сознания], глаза краснеют, сильные боли в верхней части тела, сердце [как будто] скручивают, в носу сохнет, в груди и в спине горит будто огнём. При жаре, свернувшемся в сердце (*tsha ba 'khil ba*) — там сильное жжение, сердцебиение, режущие боли; язык сухой и короткий.

སྙིང་ལ་ཆུ་སེར་བབས་ན་སྨྲ་བ་མང་། །ཁོང་འདར་གཉིད་ཆུང་སྙིང་རྟུང་གཡལ་སྙོང་གཡོ། །གླུ་དང་དགོད་ལ་དགའ་ཞིང་ཚིག་པ་ཟ། །

3.4 Когда в сердце проникает чхусер [при болезни ньингчху (*snying chu*)] — будут многословие, внутренняя дрожь, сон плохой, сердцебиение, частая зевота, [больной] временами то поёт и смеётся, то злится.

སྙིང་འཐིབས་བརྗེད་ངས་ཆེ་ཞིང་སེམས་ལས་ཆེ། །དང་ག་མི་བདེ་གཉིད་ཆེ་རྗོ་བརྫངས་སེམས། །

3.5 При ньингтхиб (*snying 'thibs*) — будет забывчивость, суетливость, плохой аппетит, сонливость, тяжесть в уме.

སྲིན་བྱུར་མིག་མདོག་ནག་ཅིང་ལྷན་ལྷེན་འཛག །སྙིང་འཕར་སྨུན་འཐིབས་སོག་ལེས་འབྲད་སྐམ་སེམས། །

3.6 При [болезни] от синбу — глаза чернеют, из них выделяются сгустки, сердцебиение, сознание затуманенное, пилящие [боли в сердце].

ཁ་ལེ་ནག་པོ་རྩ་སྟོང་ཚད་པ་ཆེ། །སྨྲ་ཉུང་སྤྲོ་ཐུང་རྩིག་འདོད་འབུར་ཚུགས་བལྟ། །མགོ་བོ་ཕྱེད་ན་ན་ངོས་ཁ་ཡོར་འགྱུར།།

3.7 При кхале нагпо (*kha le nag po*) — пульс пустой, сильный жар, [больной] неразговорчив, вспыльчив, агрессивен, глаза навыкате, боли в половине головы, рот перекашивает на больную сторону.

བཅོས་ཐབས་དང་པོ་སྙིང་ལ་རླུང་ཞུགས་པས། །འབྲས་བུའི་མར་ནི་བཟའ་བྱུག་འཇམ་རྩེར་བཏང་། །ཛཱ་ཏི་ཁ་རུ་ཚྭ་ཡི་སྨན་མར་རམ། །རུས་ཆེན་ལོ་མར་འབྲས་བུའི་སྨན་མར་ལ། །ཤིང་ཀུན་ཛཱ་ཏི་ཁ་རུ་ཚྭ་དང་སྒ། །སླེ་ཏྲེས་གོ་སྙོད་བུར་རྙིང་བཏབ་ལ་བཏང་། །བཙན་དུག་ཨ་རུ་གླ་རྩི་རུ་རྟ་དང་། །ཤིང་ཀུན་ཤུ་དག་ཛཱ་ཏི་གུ་གུལ་དང་། །བུ་རམ་སྦྱར་བའི་རིལ་བུ་ཐབས་ལྡན་བསྟེན། །དྲུག་བདུན་སྙིང་སྟོད་སྙིང་ལོགས་མེ་ཐུར་བྱ། །བུད་མེད་སྨྲ་བརྗོད་མི་ཉན་ཁ་ཡེད་སྤང་། །

4.1 Методы лечения. Первое, при вхождении лунг в сердце [т.е. ньингчхо (*snying chos*)] следует давать лечебное масло из плодов (*'bras bu'i mar*) внутрь, втирать его, вводить с клизмой-джамци. Назначают лечебное масло из *dzA ti* и *kha ru tshwa;* масло из «великих костей» (*rus chen*) или [трёх] плодов (*'bras bu'i sman mar*) на выдержанном старом масле с добавлением *shing kun*, *dzA ti*, *kha ru tshwa*, *sga*, *sle tres*, *go snyod*, старого бурам (*bur rnying*). Также искусно применяют пилюли из *btsan dug*, *a ru ra*, *gla rtsi*, *ru rta*, *shing kun*, *shu dag*, *dzA ti*, *gu gul* в сочетании с бурам. Нужно ставить горячие иглы на шестой и седьмой [позвонки, точки] *snying stod* и *snying logs*; запретить женщин, не слушать разговоров и не болтать [самому].

རླུང་གཟེར་ཛཱ་ཏི་གོ་སྙོད་ཞོ་ཤའི་ཐང་། །ཕྱེ་མ་དེ་སྙིང་ཙ་ཏྲ་ལི་ཤི་དང་། །ཀ་ཀོ་ལ་དང་ཤིང་ཀུན་བུ་རམ་སྦྱར། །སྙིང་གསང་མདུན་རྒྱབ་གང་དུ་བབས་པ་བསྲེག །

4.2.1 При сильных болях в сердце от лунг (*rlung gzer*) дают состав из *dzA ti*, *go snyod* и [*snying] zho sha* в виде отвара или порошка с добавлением *ru rta*, *li shi*, *ka ko la*, *shing kun* и бурам; прижигают точки сердца спереди или сзади — в зависимости от того, куда попала [болезнь].

ཁྲག་གཟེར་ཞོ་ཤ་སླེ་ཏྲེས་ཨ་རུའི་ཐང་། །ཕྱེ་མ་ཙན་དན་ཨ་གར་སྙིང་ཞོ་ཤ །གེ་སར་གཉིས་དང་ཛཱ་ཏི་ཀ་ར་སྦྱར། །ཨ་སོ་རྩེ་ཆུང་གཏར་ལ་དྲུག་བདུན་བསྲེག །བཅོས་འཕྱིས་སྙིང་ནང་ཁྲག་གིས་གང་སྟེ་འཆི། །

4.2.2 При сильных болях в сердце от крови (*khrag gzer*) дают отвар из [*snying] zho sha, sle tres* и *a ru ra*, порошок из *tsan dan*, *a gar*, *snying zho sha*, *ge sar gnyis* (двух видов гесар), *dzA ti* и сахара; пускают кровь из *a so* и *rtse chung*, прижигают шестой и седьмой позвонки. Но если запоздать с лечением, сердце заполнится кровью и наступит смерть.

སྙིང་ལ་ཚ་བ་རྒྱས་ན་སྙིང་རྩ་གཏར། །ག་བུར་བདུན་དགུ་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ་སྦྱར། །ཚ་བ་འཁྱིལ་ན་ག་བུར་སྙིང་ཞོ་ཤ། །ཛཱ་ཏི་ཅུ་གང་དོམ་མཁྲིས་ཀ་ར་སྦྱར། །ཐོང་རྩ་ཨ་སོ་ལྕེ་འོག་རྩ་ལ་གཏར། །

4.3 При развитом жаре (*tsha ba rgyas*) в сердце следует пустить кровь из сосудов, [связанных с] сердцем; приготовить составы *ga bur 7*, [*ga bur*] *9*, [*ga bur] 25*. При свернувшемся жаре (*tsha ba 'khyil*) — состав из *ga bur*, *snying zho sha*, *dzA ti*, *cu gang, dom mkhris* и сахара; сделать кровопускание на сосудах *thong rtsa*, *a so* и подъязычных сосудах.

སྙིང་གི་ཆུ་སེར་སེ་འབྲུའི་ཕྱེ་མ་སྦྱར། །དཀར་ནག་མཚམས་དང་སྡུད་སྒོ་བདུན་པ་བསྲེག །འབྲས་གསུམ་སེང་ལྡེང་མར་གྱི་ཆུ་སེར་སྐེམ། །

4.4 При чхусер в сердце готовят порошок из *se 'bru*, прижигают точки *dkar nag mtshams*, *sdud sgo* и седьмой позвонок; высушивают чхусер маслом трёх плодов (*'bras gsum sman mar*) и *seng ldeng* (*seng ldeng sman mar*).

སྙིང་འཐིབས་སྐྱུགས་བྱ་ཆུ་སྐོལ་མང་དུ་བཏང་། །སེ་འབྲུ་དབྱི་མོང་ཚ་བ་གསུམ་གྱི་ཐང་། །རྒྱམ་ཚྭ་དྲོད་སྨན་ཁ་རུ་ཚྭ་ཐང་བཏང་། །ཤུ་དག་ཤིང་ཀུན་རྒྱམ་ཚྭ་ཁ་རུ་ཚྭ། །དོང་གྲ་སུག་སྨེལ་ཡ་བཀྵ་ར་དང་། །ལ་ལ་ཕུད་དང་དྲོད་སྨན་སྦྲང་སྦྱར་བཏང་།།

4.5 При ньингтхиб (*snying ‘thibs*) нужно вызвать рвоту, давать больше кипятка; отвар из *se ‘bru*, *dbyi mong* и *tsha ba gsum* (три жгучих); отвар *rgyam tsha*, *drod sman* («согревающее лекарство») и *kha ru tshwa*; состав из из *shu dag*, *shing kun*, *rgyam tshwa*, *kha ru tshwa*, *dong gra*, *sug smel*, *ya bakSha ra, la la phud* и *drod sman* («согревающие лекарства») с мёдом.

སྙིང་སྲིན་བྱི་ཏང་ག་དང་ཤིང་ཀུན་དང་། །མ་རུ་རྩེ་དང་སྒོག་སྐྱ་ལང་ཐང་རྩེ། །ཛ་ཏི་ཞོ་ཤ་སྤྲུ་མའི་ཁུ་བས་དབུལ། །བྱི་ཏང་ག་དང་རུ་རྟ་བ་ཆུར་སྦྱར། །སྙིང་གི་སྲིན་ནད་ཚ་གཡའ་གཟེར་འཕྲུག་སེལ།།

4.6 При синбу сердца (*snying srin*) [назначают состав] из *byi tang ka*, *shing kun*, *ma ru rtse*, *sgog skya*, *lang thang rtse*, *dzA ti, snying zho sha,* запивать отваром *spru ma*. Состав из *byi tang ka* и *ru rta* вместе с коровьей мочой устраняет болезни сердца от синбу, жар, зуд и простреливающие боли.

ཁ་ལེ་ནག་པོ་སྐྱུ་རུ་ར་ཡི་ཐང་། །རྒོད་ཀྱི་ལྟོ་སྟོང་པ་ཡི་ཚ་བ་བཏང་། །ཞོ་ཤ་གསུམ་གྱི་མར་སྦྱར་སྙིང་རྩ་བསྲེག །ཅེས་གསུངས་སོ།།

4.7 При кхале нагпо (*kha le nag po*) назначают похлёбку из отвара *skyu ru ra* с пустыми желудками грифа (*bya rgod*); готовят масло «трёх *zho sha*» (*zho sha gsum gyi mar*), прижигают точку *snying rtsa*». Так сказано.

བདུད་རྩི་སྙིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་སྙིང་ནད་གསོ་བའི་ལེའུ་སྟེ་སོ་བཞི་པའོ།། །།

Это тридцать четвёртая глава «Лечение болезней сердца» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова